

Издава сваког четвртка
на цијелом табаку.
Стаје за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:
годишње . . . 4 фор.
на по године . 2 " "
на четврт године 1 " "
за Срвију и све друге земље
годишње . 15 франака
на по године 8 " "
на три мјесеца 4 " "
у валути.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Ге-
ре и сва писма шаљу се
само уреднику.

Претплата из Србије у-
пуњује се Велимиру Вало-
жићу у Београд, а на дру-
гијех крајева под адресом
Р. Ramadanović Саттаро-
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
наши књижари и пош-
тарске експедиције. Не-
франкирана писма не при-
мају се.

БРСЈ 43.

Цетиње, 6. Децембра 1884.

ГОДИНА I.

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА.

Драма у три чина.

Чин први.

Призор трећи.

(Наставак.)

Станко.

(Замислиен устаје и он.)

Када се враћаш Ибраим-ага?

Ибраим.

Ради' бих био, да ме помага,
Да ни сад нијесам доходно;
Томко, валаи, ниг ми је био
Што сам те позва' овом приликом.
С радозналости цар ће вистом
Питаг' ме Књаже за свјест твоју.

Станко.

Зар је цар чуја' за личност моју?

Ибраим.

А што цар не зна? Зна цео свијет!
Зна да си човјек, јунака цвијет!
Зна да у Бега два сина има
И да је стариј' рад Латинима;
Ти да си Књаже дирек горштака,
Да сличеш Бегу, вођи јунака.
А ја ћу сјутра може бит' поћи.

Станко (замислиено).

Проз Бериславице путем ћеш проћи.
Тамо кнез Перун мене је звао
На ручак. Но кад би налегао,
Сврнућеш ага да се видимо,
Још тамо једном да посједимо.
Па нам и понас у госте буди —
А за у нап'јед како Бог суди!

(Извази Ибраим-ага.)

Станко (сам, виа дугог ћутања).

Румелија... Балкан... Краљевство... слуга...
Радозналост царска... питања друга...
Постојано мисле у Цариграду нешто,
За све агу сјутра испитаћу вјешто.

(Шетајући по одаји.)

Што је Зета при простору
Циан ц'јело Румелије?
Што је мала Црна Гора
Сирам Бугарске и Србије?

Што је Ловћен сирам Балкана?

Што је Иван при Падини?

„Син Ивана ти си мали,
Син Султанов био б' виши!“ . . .

Призор IV.

(Игранка у дворани дворца Иван-бегова у Жабљаку. Много вла-
стела с госпођама. Кад се завјеса диже, коло је ухваћено и
одмах пјева:)

Коло.

(Мушки гласови:)

У Ивана Господара
У Ивана Господара

(Женски гласови:)

Господара,
У Ивана Господара.

(Мушки гласови:)

Доста блага, доста пара,
Доста блага, доста пара.

(Женски гласови:)

. . . . . доста пара,
Доста блага, доста пара.

Станко.

(Пригупајући брату Ђорђу).

Хвала ти брате!

Ђорђе.

О нека, чоче,
По једном млади ноћас нек очече.

Коло.

(Мушки глас:)

И дворова и чардака
И дворова и чардака.

(Женски глас:)

. . . . . и чардака
И дворова и чардака.

(Мушки глас:)

И два сина, два јунака,
И два сина, два јунака.

(Женски глас:)

. . . . . два јунака,
И два сина, два јунака.

Кнез Деан.
(Приступајући Станку.)

Предетава је живот цно,
Свак улогу своју има ;
Књаз си згодан, млад и красан,
При том вођа јунацима.

Станко.

Ти учитељ војвода
И јунака оца мога.

Кнез Деан.

Сви имамо учитеља
У Ивана великога.

(Мушки глас :)

Али јоште снаха нема,
Али јоште снаха нема.

(Женски глас :)

... снаха нема,
Али јоште снаха нема.

(Мушки глас :)

У просце се Књаз сад спрема,
У просце се Књаз сад спрема.

(Женски глас :)

... Књаз сад спрема,
У просце се Књаз сад спрема.

Станко.

(Подизајући кнезу Перуну.)

Друго коло и забава
Наскоро ме кнеже чека.

Кнез Перун.

За мене сам већ осуђен
Славу чујат' из далека.

Станко.

(Опхватајући Ибраим-агу, који му је бљава.)
Обојица сјутра кнеже
Бити ћемо твоји гости.

Кнез Перун.

Ти опраштај ; још за дочек
Молим странца да опрости.

Коло.

(Мушки глас :)

Испросиће снахе двије,
Испросиће снахе двије.

(Женски глас :)

... снахе двије,
Испросиће снахе двије.

(Мушки глас :)

А нама би најмилије,
А нама би најмилије.

(Женски глас :)

... најмилије,
А нама би најмилије.

(Мушки глас :)

Да из овог нашег кола,
Да из овог нашег кола.

(Женски глас :)

... нашег кола,
Да из овог нашег кола.

(Мушки глас :)

Кнез заручи два сокола,
Кнез заручи два сокола.

(Женски глас :)

... два сокола,
Кнез заручи два сокола.

Станко.

(Приступајући једној власетлици.)

Подхумеој се војводињи
Смјерно клањам, љубим руке,
Рад које бих сад љепоте
Ја отиша' у хајдуке.

Коло.

(Мушки глас :)

Зета само рађа виле,
Зета само рађа виле.

(Женски глас :)

... рађа виле,
Зета само рађа виле.

Станко (сам, тражећи њекога :)

Како што се љубичица
У живицу густу скрије,
Завргла се она негђе
Ил' још дошла можда није.

Коло.

(Мушки глас :)

С јунацима, с унуцима,
С јунацима, с унуцима.

(Женски глас :)

... с унуцима,
С јунацима, с унуцима.

(Мушки глас :)

Двор би његов напуниле,
Двор би његов напуниле.

(Женски глас :)

... напуниле,
Двор би његов напуниле.

Станко.

Но би река' по пудама
Те ми тренују на токама,
Ка' у оном да је угду
Сјела млади с гоенојама.

(Станко наглази на једну групу власетлинака, у којој је
ница.)

Коло преста ! Амо људи !
Бита жена сама стоји !
Друго коло ја заврш' ћу,
Када не ће од вас који.

(Узима Даницу и ичнина ново коло.)

(Поставиће се.)

Д) ПЈЕСНИШТВУ НАШИЈЕХ ДАНА.

(Наставак.)

У умјетничком пјесништву огледали су се
еки наши пјесници, са вишим или мањим

успјехом, али ни у једном случају с толиким,
да би се производи њихови могли мјерити с
производима народа, са народним пјесништвом

нашим. У томе можда једини изузетак чини „Смрт Смаил-аге Ченгића“.

Разумије се, да овдје не може бити говора о нашим „ијадама“, без којих ни ми нијесмо остали. „Милошјада“ и „Слободјада“ дјела су без вриједности, која ће се помињати у библиографији а не у књижевности српској. Кад те недонесене слабиће изоставимо, остају нам: Гундулићев „Осман“, Суботићев „Краљ Дечански“, Мажуралићева „Смрт Смаил-аге Ченгића“, Шапчанинова „Невеста Љутице Богдана“ и фра. Гргини „Осветници“.

Гундулићев „Осман“ — прави је умјетнички еп у сваком погледу. Али иза великијех узора класичнога доба као да ни најбољим pjesnicima није остало ништа друго него да — копирају. Гундулић је без сумње сважан pjesник таленат, али и он носи на себи знаке својега доба и своје школе из које је изишао не говавши се отрести њена праха. Његов је еп оригиналан по самоме предмету који се у њему опијевало, али је облик прегледан са талијанскијех класика, под чијим је утицајем стојао у оно доба просвијетљени Дубровник, па се од тога ушљива ни сам Гундулић није могао отргнути. При томе Гундулић у овом свом епу није могао свуда себе да сакрије, него на више мјеста сам провирује са својим pjesничким рефлексијама, а то сваком епу одузима много од његове вриједности, почем у епу pjesник ваља да стоји иза свога дјела, да се у њему не види и не чује. То паравно није лака ствар у умјетничким епским производима, али баш на тој карактеристици њиховој најпоузданије се куша вјештина pjesникова. Ипак Гундулићев „Осман“ има и имаће трајну вриједност у нашој књижевности. То је бад до сад, на пољу епскога pjesничтва у књижевности нашој једино дјело, које се може назвати правим умјетничким епом. Сијевано је по талијанском начину, у трохејском осмерцу са сликовима. Шилер је особито препоручивао ottave rime за епске pjesме. Он се сам спримао да напише велики еп (о Фридриху великом) овиме стихом и метром.

Суботићев „Краљ Дечански“ такође је копија старих класичких епа, но више Вергила него Омира. На овоме епу види се труд, да се погоди све, што треба епу, према правилима поетике. Али је сама pjesничка творба заостала иза добре воље и тачнога познавања теорије поетике. Због тога ће „Краљ Дечански“ ипак у нашој књижевности само обичан средњи вијек, као што га имају сви спомена вриједни покушаји.

„Смрт Смаил-аге Ченгића“ од Ивана Мажуралића прави је појав у нашој књижевности. Ово, истина, није еп, него само епска pjesма,

али таквога савршенства, да јој равне нема у нашој књижевности, а мјерити се може с подобним производима ма које друге књижевности. Већ на самом почетку pjesме врије живот и радња, у коју нас pjesник одмах уноси. Тако и треба да буде, јер већ Хорацје учи нас, да епшар не смије почињати своју pjesму од Кулина бапа, са јајетом Лединим (ab ovo), него нас мора бацити посред радње (in medias res); вјештина његова састоји се у томе, да згодни одабере и ухвати као психодиште какав прегантни момепат, који ће одмах пробудити у нама интересовање и отворити нам перспективу на оно што ће да буде. То је Мажуралић мајсторски погодно са својим: „Слуге зове Смаил-ага“. А мајстор се показао и у свему осталом, кроз цијело дјело своје. Ту нам излазе пред очи слике као из челика изрезане, да их ни сам Данте у својој „божанственој комедији“ бољих нема што се тиче финога реза, погођених потеза, живе пластике. Но те слике нијесу само погођене статује, то су живи створови, који се мичу, раде, боре се и муче, који кроз борбу иду за својим циљевима, и то се све збива пред нама, тако живо представљено, као да све својим очима гледамо и чујемо својим ушима. Мажуралић је доиша овом pjesмом посвједочио, до које се висине може успети генијалан pjesник и у самом епском pjesничштву, гдје се чини као да су недостижне сунчане висине једнога Омира.

Ми смо се усудили, да ову красну pjesму Мажуралићеву припојимо к нашој српској књижевности. Држимо да нам браћа Хрвати то не ће за зло узети. Ми им је не отимљемо: она је њихова, јер је pjesник њен Хрват. Но она је и наша по свему осталом: по предмету који се опијева, по историји и народу из ког је узета, по духу који је кроз провијава.

Овдје ћемо се узгред дотаћи другог њеког чудноватог појава у нашој и хрватској књижевности, који је баш поводом ове pjesме избио на видик, а тај је појав: да се за живи pjesника сузња о његовом ауторству, а он на то сузњање — ћуги. Pjesма „Смрт Смаил-аге Ченгића“ изишла је на свијет под именом Ивана Мажуралића. То је дакле његово дјело, он га је саставио. Но од дуке времена износи се против тога свакојаки разлози сумње, којим хоће да се докаже да Мажуралић није саставио те pjesме, него да ју је саставио њеко други: једни веле владика Раде, други фра. Грго Мартић, трећи њекакав католички кадуђер из Босне или Херцеговине п т. д. Има их, осим тога, који не умиш да кажу ко је ту pjesму сијевао, али тек држе да је није могао сијевати Ивал Мажуралић.

Ово је заиста чудноват појав. Жив човјек а сумња се да је он саставио дјело под којим је његово име записано. Но што је још чудноватије, тај човјек на све то сумњање ћути, нити је до данас бијела зуба помолно да ауторство својега дјела одбрани.

Ово ћутање Мажуралићева може да даде најјачи разлог сумњи о његовом ауторству „Смрти Смаил-аге Ченгића.“

Да је то какво обично дјело, не би се за цијело нико бринуо ко му је аутор, баш и кад се не би то знало. Али дјело је ово узорно, класично, па за то је оно само собом побудило сумњу о томе, како је могао то дјело написати човјек који до данас није написао ништа, што би се ма из далека могло сравнити са тим дјелом његовим? Од Мажуралића има, до душе, неколико лирских пјесама из млађега доба његова, но те су све и скроз тако слабе вриједности да се на њима нимало не може познати пјесник „Смрти Смаил-аге Ченгића.“ а и у пјесништву се по јутру вече познаје. Осим тога Мажуралић је пјешто попуно дивје пјесме у Гундулићевом „Осману,“ но ни из тога не може се друго што извести него да је умно имитовати Гундулића, што истина није лака ствар, али ипак није довољно, да би се по њој судити могло о ванредном каквом пјесничком таленту који би тим поевједочно, да је кадар сјезвати Мажуралићеву „Смрт Смаил-аге Ченгића.“

Без тога двога Мажуралић ништа више није написао у књижевности хрватској, а већ је прилично остарио, те ако до сад није што написао или нема у рукопису, сва је прилика да не ће ништа више ни написати. При том сухопоран бирократски живот који убија и најснажније таленте, а у ком је Мажуралић про-

вео свој вијек, држи се да није могао произвести пјесника „Смрти Смаил-аге Ченгића.“

Ти разлози а уз то и њеки податци из живота покојнога пјесничког велише нашег, владице Рада, побудили су њеке књижевнике наше да се посумњају о томе да је Мажуралић сјезвао „Смрт Смаил-аге Ченгића,“ и да поставе питање: ко је могао ту пјесму сјезвати?

Што се сумња дигла на Мажуралића, томе се, према већ реченом, није толико чудити. Али се је чудити томе, да се он *за живе гласе своје* не брани! Да је дјело његово без вриједности, имао би разлог да га не брани; у том случају не би га нико ни нападао. Али „Смрт Смаил-аге Ченгића“ дјело је од велике вриједности, права је драгоценост и благо књижевности наше и хрватске, па како је то могуће, да га од сумње не брани зететник, отац, створитељ његов? Ако вриједи што слава за живота и бесмртно име послје смрти, Мажуралић би ту славу и то име бесмртно могао имати само по овом дјелу своме. Па њему пије стало до тога, да ту славу и то име од сумње одбрани и за себе очува? Како је то могуће? Да није Мажуралић збиља кривац или кривотворац, који *не смије* да говори, који *мора* да ћути?

Мажуралић би требало да проговори о овој ствари, јер ипаче ће сумња о његовом ауторству „Смаил-аге Ченгића“ све јачег основа добијати. А најбоље би проговорио и најсјајнији аргуменат у своју одбрану изнио, кад би књижевност хрватску обогатио новим каквим „Смаил-агом Ченгићем“. Тада би престао „वासак глалоз“ о овој ствари.

(Наставиће се).

Господару на Никољдан 1884.

Још ка' јака самоука
По обада свијег мора
Жива ме је жеља зукла
Амо ће је Црна Гора. —

И још тада пјевао сам
Прву пјесму пуну жара:
Боже живи, Боже храни,
Црној Гори Господара!

Међу туштом непрегледном
Од шипова и од жбира, —
Са којџех живи трну,
А ни мртви вему мира: —

Ја се никад не улаших,
Ни уздрхта срце моје;
„Пун штовања и гордост!“
Спомниња' сам Име Твоје. —

Гусле су ми живот биле,
На њих ми се дух одмара';
Уз њих вајда пјевао сам:
Све у здравље Господара!..

Па ја и сад тако мислим; —
Сад када сам среће боље:
Да слободан у слободи
Кроз ово се шетам поље;

Да чистоћом Горе Црне
Свој млађани вијек сладим:
Јест — ја тако и сад мислим,
Јест — ја тако и сад радим.

И радићу док ми срце
У грудима узудар; и —
Мислиг', сениват' и пјевати:
Све у здравље Господара!

А кад аврем, једну жалост
Са собом ћу у гроб свијет':
Што нијесам кадар био
Изабрати цвјет по цвјет,

На са неба дугу свући,
У њу бајно цвјеће улест'

А на дузи и по цвјећу
Све сунчане зраке навест':

Да, савити в'јевац славе,
Коме саме виле дворе,
Јер тај в'јевац заслужије
Књаз-Господар Црне Горе.

Филип Ј. Ковачевић.

ГЛАВНИ БОЈЕВИ ЦРНОГОРАЦА СА ТУРЦИМА У XVIII ВИЈЕКУ.

(Свршетак.)

Године 1769 био је послан у Црну Гору књаз Ђорђе Владимировић Долгоруков са грамотом од царице Катарине II, у којој царица позиваше Црногорце да ратују противу Порте Османске. Црногорци се диглоше у помоћ Русији и побихе се с Турцима од Арбаније, Ерцеговине и Босне, те не дадоше овима да иду противу Русије и тијем велику помоћ учинише Русији. Црногорци свуда побеђиваху Турке. Руси закључише мир са Турцима, али при преговарању о миру не би ништа речено о Црној Гори, те Црна Гора сама продужи ратовање са Турцима.

Године 1774 Мехмед Бушатлија, албански паша, ударио је са великом војском на племе Куче и на Брда, и том приликом доста поаре и зла учинио. Многи Кучи и Брђани да се спасу бјежали су у Црну Гору. Црногорци се одма наоружаше да иду браћи својој у помоћ, али Турци чим чуше да иду Црногорци противу њих побјегоше натраг.

Године 1776, Августа 15, четири виле из Црне Горе, да им се освети што га профетраше из Брда, али га и овога пута Црногорци потукше. У овој боју био је рањен и сам паша, и рањен са остатком војске, побјегао је натраг.

Године 1779, Јунија 1, паша Махмут-беј са војском од 40.000 људи ударио је на Црну Гору. Црногорци су га предурели у Брда где су се с њим жестоко побили. У томе боју погинуо је и сам паша, а остатак његове војске побјегао је натраг.

Године 1785 Махмут-паша скадарски, самозвани везир од Арбаније, желише постати независним господаром од Арбаније, одметнуо се је од Султана. Пошто се је доста добро утврдио у Арбанију, и прикупио доста јаку војску, он замисли ударити на Црну Гору, тијем прије што тада у Црној Гори бјеху неке унутрашње смућје и немири, па мислише да ће му то помоћи покорити Црну Гору. При томе земља бјеше без господара, јер се у то вријеме владака Петар бављаше у иностранство. Махмут-паша скупи сву своју војску и напаше на Црну Гору, прође преко ње и дође на Цетиње. Пошто је ту неко вријеме стојао он се врати преко Његуша у Мљетачко приморје, којом приликом поара племе Паштровиће, па отуда отиде преко приморја у Скадар.

Године 1788 овај неги паша ударио је на црногорске границе у Брда, са 8000 војске. Црногорци му изиду на сушету и потуку га, при чему је погинуло 320 Турака и Махмут-паша био је рањен.

Године 1788, кад Русија и Аустрија ратоваху са Туреком, би позвана и Црна Гора да учествује у овој рату, што је ова и учинила, и као савезница ове двије велике државе јуначки је ратовала са Туреком.

Године 1789 Махмут-паша Бушатлија скупи сву војску од Арбаније и напаше на Брда. Црногорци га дочекају близу Служа и потуку, поеше чега он се повуче натраг.

Године 1791 Турци су напали на погранично црногорско село Крусе, које су изгорели. Црногорци изашли су на сушету Турцима и побили се с њима. Турци су били побјеђени и принуђени су били вратити се натраг.

Године 1796, у вријеме францускијех ратова, Махмут-паша Бушатлија ступи у договор са Французима по којему договору Махмут-паша морао је ударити на Црну Гору и покорити је, па за тијем кренути се у помоћ Французима и сајединити се с њиховом војском на бреговима Дунава. Вошњаци и Ерцеговци очекивали су Махмут-пашу да саједини своју војску с његовом па да заједно продуже ратовање. Брђани, који су се у то вријеме већ сајединили били са Црногорцима, чинили су Махмут-пашу сметњу, јербо су се налазили на путу међу Арбанијом и Ерцеговином. За то Махмут-паша науми најпријед покорити Брда и одијелити их од Црне Горе. Али се је Махмут-паша бојао од Црногораца, па је хтио да одврати Црногорце од помоћи Брђанима. Махмут-паша написа писмо владци Петру да Брђанима ништо не даде никакве помоћи, и да ниједнога не пушти у црногорске границе, увјеравајући при томе владку да он нема никакве намјере никаквога зла учинити Црној Гори. Митрополит Петар није налазио никакве разлике међу својима поданицима Брђанима и међу Црногорцима, и одговорио је пашу да он неће оставити Брђане без помоћи док траје вједнога Црногора. Владика мољаше пашу да се прође од Брђана и Црногораца и да иде на другу страну да тражи војничку славу, јербо је у Црној Гори наћи неће, као што је нијесу нашле ни прве паше турске, који су ратовали против Црне Горе. Владика Петар знао је добро вјерољомство Махмут-пашино, и да овај може из снада нападног на Црну Гору, па је одма почео кунити војску и спремати се да да отпор Махмут-пашу. Махмут-паша је изашао са својом војском не далеко од Подгорице. Брђани су се сајединили са Црногорцима и чекали Махмут-пашу не далеко од Служа. Јулија 11, обје војске, црногорска и Махмут-пашина, сушету се близу Служа и ту произађе међу њима жестоко крвопролиће, које се је продужавало 30 вјерка седам ура. Црногорци надјачаше, и бегали су турску војску до самога града Служа где се је спасео остатак турске војске. Ту је изгинуло много Махмут-пашине војске. Црногорци задобише 11 турскијех барјака и много оружја и других војничких потреба.

Ово је још грђе разљутило самосилнога Махмут-пашу, па је почео из нова прираљити се да се освети Црној Гори. Он је и последње своје силе прикупио, па се кренуо на Црну Гору са 50.000 војске. Ову је војску он подијелио на осам дјелова

па је разаслао по разнијема мјестима око Црне Горе да би тијем раздјелио силе црногорске и ослабио их ; а сам са 30.000 одабране војске кренуо се је и стао је логором на бреговима Мораче, близу Подгорице. Махмут-паша се је надао да ће оваквим начином довести Црногорце у неред. Али се је преварио. Владика Петар раздјели своју војску на неколико дјелова, па неке дјелове посла противу оне турске војске, која је била размјештена по границама црногорскијема, а остави код себе само шест илјада одабране војске, које је опет раздјелио на три дјела. 22. Септембра 1796 године ступи владика у бој са турском војском, коју је предводио Махмут-паша. Битка је провазшла на Крусе Ђе Црногорци, посеће дуге жестоке борбе, одржане над Турцима савршену побједу. Црногорци су гомили Турке управо до турскијех тврђава. Пошто се је бој свршио било је донесено у црногорски логор

многу турскијех глава, међу којима и глава Махмут-паше Бушатлије, а такђе пашин коњ и ђело. У овоме боју погинуло је 3.400 Махмут-пашиних војника, осим рањених. Црногорци су задобили у овоме боју цео турски логор и у њему велику добану и богато оружје и 15 турскијех баријака.

Ова побједа прославила је на далеко црногорско оружје. Цар руски Павле Петровић, пошто је чуо за ову побједу, благодарно је владика Петру за његово и црногорско јунаштво, и послао му, као знак одличја, царски орден св. Александра Невскога.

Тако видимо да је Црна Гора у XVIII. вијеку имала са Турком 25 главнијех бојева, осим другијех пограничнијех зађевица које се никада нијесу прекидале.

Марко Драговић.

Л И Н И.

(Гере.)

Ако ми се пјесма ова
До тебека свије,
А ти будеш за клавиром,
Гдје сјеђаше прије :

Тад заиграј ромон-жигце,
А грлом подвати ! —

Пјевај, Лино, само пјевај,
А немој читати !

Јер је слаба пјесма моја
Црна на бијелу ;
Тек из усти, из твојијех,
Има вриједност цјелу !

Филип Ј. Ковачевић.

Сократ.

Његов живот, карактер и наука.

Пише Филип Ј. Ковачевић.
(Наставак. *)

Остадосмо на почетку Сократове проповједи о јавном моралу и рекосмо : ко је мудар и крјепосан, тај врши своје дужности, а ко своје дужности врши, тај врши оно, за што је на свијету створен.

Шта мисли Сократ о дужности ?

Педантини њемачки трансценденталац капао би цијели свој вијек над Платоном, не би ли из влaстних Сократових ријечи саставио егзактну дефиницију тога појма. Али би му труд јалов остао. Сократ не спада међу оне филозофе од заната, који своје мисли и начере систематину, који своја начела под неке гвоздене законе свађају. Сократ филозоф код Платона и Сократ филозоф као учитељ и пријатељ трикога народа мора да се у велике разликују. Ова разлика није ни у мислима ни у начину излагања, ни у вањској форми ни у унутарњој вриједности, него просто у ономе, у чему се разликује усмени говор од писменог. Сократ је био хитар и даровит човјек великога духа ; он као да није знао ни читати камо ли писати. Доста нам је овај сами разлог па да лако замислимо како је он својим грађанима истину проповиједао. Нијесу то била научна надри-предавања лажавијех Софиста, ни високопарни говори као што је на пр. онај Гомеов ениграм о Сакунтали ; биде су то искрене ријечи простодушнога човјека, који је учио мудрост и крјепост без икакве друге спекулације, просто зато, што су оне мудрост и крјепост. Сократ као неисмен човјек мора тим више

*) Види бр. 40 „Црногорке“.

на нас упливисати, мора нас тим више убједити, јер смо увјерени да његове ријечи нијесу продукт никакве научне машинерије. Сократова наука о моралу у главном је она иста, коју читамо и у светоме писму ; наука која пред очима има само људско срце : проста, јасна, истинита, без икаквог окодишављања, без икаквих асаконица. На јавним мјестима, кроз кувагила, у приватним кућама, по зборовима, на сјелима — једном ријечи гдје год је затекао човјека, пуштавао се Сократ с њиме у разговор : учио га да позиваде што је право а што неправно, што је добро а што је зло, што је убитачно а што спасоносно. И ту своју науку није он проповиједао тоном каквог надутог учитеља, него пријатељским начином као да је и он сам са својим људима истину потраживао. Најпростотијим дјетинским питањима знао је он свога слушаоца у разговор о каквоме предмету тако завести, да га је овај могао пратити без икакве намете од питања до питања, и да се томе итome на пошљетку чинило као да је он сам истину пронашао, а не од великог учитеља научио. „Ја питам и истражујем све дотле, док моме ђаку сама истина пред очи не сине.“

Такви је био Сократ учитељ.

А филозоф ?

Ево нас на предмет.

Највећу улогу у људском поштењу играју дужности. Човјек као да није створен за друго него да врши своје дужности које га вежу као оца, као сина, као мужа, као грађанина — у једну ријеч као члана какво му драго задруге. Сваки је човјек мање више окољен дужностима и врхунац његовог моралног поведенија, његова част и поштење, састоје се у савјесном вршењу њих истих. Све што је добро, лијепо и корисно учинити, дужност је човјеку да учини.

Ако је ствар тежа или замашнија, треба човјеку више постојаности и приљепљиве рада. Неке дужности изискују од човека и самопрегореше. Ако ти на пр. ко зло учини, дужност је твоја као човјеку, да му се не светиш, шта више, да му за зло добро врнеш. Јеси ли у таквој прилици да се с неким повесујеш, претри, а ако те он стане грдити, не осврћи се: велика је задовољитина у томе, јер онај који другог грди, у томе грђењу грди сам себе. А и она те много знаду, нека не мисле да су лишени дужности. Само у вршењу дужности огледа се крпестост и поштење људско; бадава свеколико знање ако није зачињено добрим и честитим владањем. Особито се вршење дужности препоручава мајкама. Напредан породице, благостање народа, срећа свега човјечанства зависи о томе, како су мајке своју дјецу подвигиле и одгојиле. Наклоност је дјеце таква да се свему привољвају што у вршње виде; ако се дјеца науче добрим обичајима, понитеном говору, ваљаном понашању, то ће она у младости све у себе пресадити, а кад одрасле, биће и сама добра, поштена и ваљана. Мајка, која пусти робу да јој одгаја сина, мјесто једнога имати ће два роба. Кућа је прва школа свакоме; што ко дома научи, то га до гроба прати. У кући треба дати дјетету оне прве почетке и племените осјећаје, које ће последије у друштву до великога карактера развити. Јер дијете није ништа друго него отац одраслу човјеку; од добро и ваљано одгојена дјетета постаје добар и ваљан грађанин; —

од ништа, нема ништа. Зато вежу особите дужности мужеве, да са женама људски поступају, да их држе као своју главу. Жена је учитељ дјече, учитељ народа; њу треба поштовати и високо цијенити. Гдје се муж и жена сунају и љубе, ту је осигурана и срећа породична; гдје они мрзе једно на друго, ту се не може никакво добро замислити.

Тако је проповједао отрагу двадесет и неколико вјекова човјек, који је био оличена срећа човјечанства. Његова наука, прешавши у практични живот грчкога народа, узнијела бјеше стару Хелладу над остале земље. Савјесно вршење својих дужности бијаше посјепило Грцима свакоју врсту знаности и умјетности, а народно благостање огледало се у оним величанственим зградама и заводима, којима се цијели свијет дивио и диви. Нас Србе морају слане ките уз образе ударити, кад погледамо на тако далеку дрвност, па је сравнимо с нашом садашњошћу. Гдје су нам мајке Југовића и Јевросиме Краљевића? На што се ослања држава и народ него да добро одгојеју младеж? На мање свијет остаје; занемаримо ли омладину, у главу смо убиле народни отаџнак. Не ослањајмо за то одгој своје дјеце на кога драго, јер, мјесто људи и значаја, подвигићемо сукару. Сократ је казао: мајка, која пусти робу да јој одгоји сина, мјесто једнога имати ће два роба. Угугвимо ово добро у памети.

(Настаћуће ес.)

П Р И З Н А Њ Е.

NACIONALNA (Гор.)
BIBLIOTEKA
CRKVE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆE

А.
Ти, будало, признај овдје! — знаш ли?
Јесу л' тебе у погрешку наши?
Б.
Да, ал' сам је поправио ја.
А.
Како?

Б.
Како то и други зна.
А.
Ма де, кажи, како си умно?
Ја сам другу нову учинио,
Па се с новом људи забавио,
А стару ми већ заборавио.

Пикац од Ровина.

КЊИЖЕВНЕ ВИЈЕСТИ.

Недјељни преглед.

Производња на књижевном пољу била је пропале недеље доста мршава. Није изапало ни једно дјело од веће вриједности. Већином се, као обично у ово доба, оглашују календари и за годину која долази. У томе послу свијем нашим књижарама предљачи књижара Браће М. Поповића у Новом Саду, али само бројем, не солидношћу својих издања. Она је управљачи зајавила нашу књижевну пјачу својим календарима. Избацила их је на тржиште до 15, ни више ни мање. Осим осталог, ту су већ и сви крајевни нашега народа заступљени; ту је „Бачванин“, „Прногорац“, „Далмаћинац“, „Херцеговац“ и т. д. Наравно, ова календарена фабрика ради врло комотно: она даде себи саставити календарски дио, и то јој је све; остало је посао књиговесца, т. ј. овоме се даде понеко старо издање исто књижаре, да га, по начелу: пљуни на залијепи, с више или мање вјештине уз календарски дио привеже. Тако постају ит „Бачванин“, „Прногорци“ и т. д. Али — то добро

пролази; а шта је књижаре стало до критике, кад ни публика за ту критику не мари, по купује без избора што јој падне шака. Него бисмо запитали речену књижару: ко јој је дао право да издаје календар под именом „Орлића“, кад календар под тим називом има свога сопственика, те ће и за идну годину изаћи на Цетињу? Али ко се још обзере на право сопствености у нашој књижевности!

Иначе у нашој књижевности одавна траје велики пост. Неколико црквених свјетих Апостола, висионских и помесних сабора и свјетих отаца, која су примљена православном црквом. Ова књига, коју је по најновијем атинском издању превео наш припознати вриједни црквени књиженик г. арх. Милаш, добро ће доћи нашем свештенству. — Синџел Фирмилијан, наставник у богословији београдској, позива на предплату на књигу: „Тумачење Јеванђеља са бесједама. Прва књига: недјељна јеванђеља“. Ову је књигу на-

градио Синод са 70 дуката. — Сава Грбовић-Хилендрац олажује да ће издати књигу: „Ручна парохиска књига или: цени требник са молитвеником“, у којој ће бити све што свештенику при свакој прилици у парохији потребује. —

— У поточем „Гласу Црногорца“ издано је челични патриота и омиљени црпесик нап. г. Ј. Сундечић, нов позив на претплату на своје и свога прерано покојнога сина црпесе: „Од исејај родитељскога срца, црпесе Ј. Сундечића, и Срце и Љубав, црпесе пок. Петра Јовова Сундечића“. Обраћајући пажњу свијем нашим сународницима на овај позив и препоручујући на своје и свога прерано покојнога сина црпесе: „Од исејај родитељскога срца, црпесе Ј. Сундечића, и Срце и Љубав, црпесе пок. Петра Јовова Сундечића“. Обраћајући пажњу свијем нашим сународницима на овај позив и препоручујући на своје и свога прерано покојнога сина црпесе: „Од исејај родитељскога срца, црпесе Ј. Сундечића, и Срце и Љубав, црпесе пок. Петра Јовова Сундечића“.

— Пет. М. Никетић, учитељ у Биограду, јавља, да ће на ново издати своју књигу „Српски Свет, са картом српских земаља и сликама“. Ово друго издање биће поправљено и допуњено према јавној критици, која је о првом издању тога дјела изишла у њеким нашим листовима.

— Од „Народне Библиотеке“, коју издаје књижар Браће Јовановића у Панчеву, изишла је свеска 93 и 94. У тим свескама налазе се ова дјела: „Бој змаја са орлови. Описао Јован Рајић, архимандрит“ и „Миланове, краљ од Лејана. Трагедија од Јулија Славцова. Превод е пољскога“.

— Наша правничка књижевност стеће ће од нове године свој орган. Г. Ст. Малишиновић, адвокат у Пожареву (у Србији), јавља, да ће од нове године почети тамо издавати „Право, лист за правне науке“. Са стручним листовима иде код нас некако потенци, а са правничким понајгоре. Већ су толики до сад покушавали да издају правнички лист (Пантелић, Кнежевић, Марковић, Ахимовић), па једва издржаше годину дана. Свакако ваља жељети г. Максимовићу бољи успјех.

— Са радошћу јављамо по задарском „Српском Листу“, да ће неколико млађих далматинских књижевних снага, ако савладају њеке новчане неспријек, од нове године покренути нов књижевни лист под насловом „Вук“. Овај појав на српском Приморју ваља не само да се искрено поздравни са свијех страна Српства, него и да се издано потпомогне.

— Жил Верн се својеки преводи у нашу књижевност. Осим већ познатјех пријевода сад се оглашује, да је изашла у Биограду приповијетка његова: „Прав а осуђен“ у двије књиге са 15 слика.

— За школеку потребу и свакога који хоће немачки да учи изишла је у Биограду: „Немачка Вежба оница или теоријно-практична граматика немачког језика (I. део: немачки буквар). За први разред средњих школа. Саставио проф. В. Малипа.“

— Књижевник српски г. М. Борђевић-Призренац, који сад живи у Загребу, оглашује своју приповијетку: „Паштољ“, историју једног ојађелог живота, која је излазила у „Српском Забавнику“.

— Латинцом је изашла у Осијеку (у Сла-

вонији) „Кратка повјест француске књижевности“, коју је „приредио“ Алзред Орешковић, прави учитељ велике реалне у Осијеку.

— Ко има вољу да учи мадарски, послужити ће књижара М. Каракашевића у Сомбору (у Војводини), која је издала „23 писмо из наставе за темељно учење мадарског језика од Адолфа Редера. Метода Тусен-Лагенштајнова“.

— Прво хрватско издање оригинално опере! Кочонда и Николић у Загребу издали су прво хрватско дјело од ове руке, под насловом: Никола Шубић Зрињски, гласговорно (ужасна ријеч!) У.) Иван пл. Зајц. Приређено по складатељу за гласовир једног с пјевањем и са хрватским и талијанским текстом“. Ово издање веома хвале хрватски листови. И ми га препоручујемо свијем кућама српским, гдје се у клавир удара.

— Дјело од 160 штампаних табака велике осмине, ако угледа свијета, достојно ће запретици своје мјесто у српској књижевности, и ако је пријевод. То ће бити: „Историја десет година (1830 до 1840)“, коју је написао Луј Блаи, а превео је и хоће да је изда г. Влад. Милојевић у Биограду, те позива тога ради на претплату.

— Наша полемична литература, која у нас нида није тријела оскудила, „обогатења“ је прошло недеље суваља нова производа: у Темшвару је изишао памфлет најниже сорте под насловом: „Ко је Лаза Нанчић?“, у којем се у брлог увлачи и светиња домаћег прага; а у Дубровнику изишла је брошурица: „Будимо на чисту!“ у којој се г. Буру Вукотић препире са г. Илијом Рацетом.

Учена друштва.

Српско учено друштво у Биограду. Одбор овога друштва за науку историјске и државне имао је састанак 19. Октобра ов. г., на којем су расправљани ови предмети: Арх. Лучић чита свој извјештај о запису добруске цркве, у факсимилном прилогу митрополита Косановића. Да се остави у архиву. — Панта Срећковић прочита чланак Јастребова о горњој Морави (Бичи). Да се прими за Гласник. — Секретар Бошковић прочита чланак М. Спасића: „Неки подаци из времена нашега првога рата за ослобођење и независност.“ Прима се за Гласник. — Риста Ковачић шаље пријесне 13 псема дубровачке архиве. Да ова писма прегледа Љ. Ковачевић. — Износи се чланак Дим. Јовановића: „Границе Душанове царевине“. Да реферирну Срећковић и Ковачевић. — Подноси се извод из историје Јов. Кантакузина о Србима, од Дим. Алексејевића. Да реферирну Туроман и Ковачевић. — Јован Авакумовић чита свој чланак: „О пороти“. Прима се за Гласник.

(Југославенска академија знаности и умјетности у Загребу) држала је 24. пр. м. свечану јединицу, коју је отворно председнијек њен г. др. Рачки и језгровитом бесједом, а за тијем је сепрегав др. Матковић поднио извјештај о раду академије у овој години, те ће скоро минути.

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сраднику — а из Војводине. — Жао нам је, што под оним условом не можемо Ваш извјештај уврстити у „Црногорку.“ Хвала Вам ипак што сте се сјетили нас, и мило ће нам бити ако нам што друго пошљете. Срдачно Вам поздравље!